

Oppikurssi sosialismissa

Laatinut ALGERNON LEE

Julkaistaan Rand-koulun kirjeenvaihtoläksyinä. Koulun luvolla Säkencille mukauttu

LÄKSY II.

Ihmiskunnan aikaisempi kehitys. Yleinen johdanto.

Ihmiskunnan alkuperäisin tarve on ravinto. Sen jälkeen kehittyi koriste-, suoja-, vaatetus-, huvitus- y. m. tarpeita. Tarve puolustautua villieläimlä vastaan on myös varsin puokottava ihmiskunnan alkukehityksen asteilla. Niiden menettelytapojen ja keinojen kehitys, joiden kautta ihminen pyrki tyydyttämään näitä tarpeita, muodostaa perustuksen kaikelle yhteiskunnalliselle kehitykselle.

Ihminen alustapitään oli laumaeläjä, s. o. pyrki asumaan yhdessä toisten ihmisten kanssa. Tämä kävi hänelle välttämättömäksi puolustautumistarpeen vuoksi, 1) koska hänellä puuttui luonnollisia puolustusvälineitä (teräviä torahampaita, sarvia jne.), 2) koska hän oli ruumiillisesti heikompi ja hitaampiliikkeinen kuin muut eläimet. Yhdessä elämisen kautta ihmisten keskuudessa aikaisin kehittyi keskinäistä avustamista, niillä oli mahdollisuus oppia yhteisistä kokemuksista ja eläinten keskuudessa jo löytyvä keskinäinen merkintäjärjestelmä saattoi muodostua varsinaiseksi puhkieleksi. Syystä tahi toisesta erilleen joutuneilla yksilöillä tahi pariskunnilla ei ollut mahdollisuutta kestää taistelussa olemassaolon puolesta. Yhteiskuntien suuruus ja yhteiskunnallisen järjestyksen muodot vaihtelevat suuresti eri aikoina, riippuen elinkeinotapojen muutumisesta ja kehitymisestä.

Ihmiskunnan ikä on luultavasti 250,000—500,000 vuotta. Jotkut kansat kehittyivät nopeammin kuin toiset. Ainakin puolet tästä ajasta ihmiskunta vietti n. s. metsäiläistilassa. Seuraava kehitysaste oli raakalaiskausi. — IVimeinen kehitysaste, sivistyselämä, ulottuu ei enempää kuin kymmenestä viiteentoistatuhanteen vuoteen taaksepäin nykyajasta. Varmoja, kirjoitettuun historiaan perustuvia tietoja meillä on vain viime kolmen

eli neljän tuhannen vuoden ajalta. Tietoja aikaisemmilta ajoilta me saamme tieteellisesti tutkimalla nykyään elävien villiheimojen ja barbaarikansojen elämää, esihistoriallisten kansojen jälkeenjättämiä muinaisaineita (asuntoja, hautoja, aseita, työkaluja jne.) ja kielessä sekä vanhoissa kansantarulissa säilyneistä muinaismuistoista. Vasta muutaman viime vuosisadan aikana on yhteiskunnallinen kehitys muodostunut jotensakin tietoiseksi ja tarkoituspäiseksi. Yleensä voimme sanoa, että mitä kauemmas historiassa eteenpäin menemme, sitä nopeammalla vauhdilla kulkee kehitys eteenpäin, tämä johtuen siitä, että kullakin myöhemmällä kaudella on enemmän elämisen- ja toimintavälineitä kuin aikaisemmalla kaudella.

Elintapojen kehitys.

Metsäiläiskausi. Alkuperäinen ihminen eli laumoissa, jotka kuleksivat trooppillisissa metsissä, eläen raaoista hedelmistä, pähkinöistä, juurista, j. n. e. Tämä selvästi näkyy löydettyistä alkuihmisten luujätteistä, näitten ihmisten hampaat olivat näet muodostetut sellaisiksi kuin yleensä hedelmäsyöjäeläimien hampaat. Siihen aikaan ihmiset varmaankin osasivat hyvin kiivetä puissa, joka näkyy siitä, että tästä kaudesta säilyneitten ihmisluurankojen jalkapohjat ovat muodostetut kädentapaiksi. Ensimmäiset työvälineet tällä kaudella olivat satumalta löydetty puukappaleet ja kivet. Ihmisen kehittyneempi järki teki mahdolliseksi vähitellen oppia, että erikoisella tavalla muodostunut puukappale tahi kivi paremmin saattoi palvella sitä tahi tätä tarkoitusta, esim. kelvata heltoesineeksi, olla harana hedelmien sieppaamiseksi luoksepääsemättömiltä oksilta, puun kaatamista varten jne. Kun ei aina löydetty sopivankokoista tahi -muotoista kiveä, vähitellen opittiin muodostele-

maan niitä tarpeenvaativanlaisiksi, iskemällä niitä palasiksi ja valikoimalla sopivimmat palaset, ja sittemmin hankaamalla tahi hakkaamalla muodostaa niitä haluttuun muotoon. Tällä tavalla vähitellen opittiin valmistamaan erilaisia yksinkertaisia työkaluja, kivivasaroita, kirveitä, nuolenpäitä jne. — Hankaamalla puuta muodostaaakseen sitä jonkinlaisen kaiponeen luultavasti aivan sattumalta hoksattiin, että kun sitä tarpeeksi kauan hankaa, niin syyttyä tulta.

Aseitten käytäntöön ottaminen teki mahdolliseksi tappaa eläimiä ja niitä pian ruvettiin käyttämään ravintona, — ensin aluksi luultavasti muun ruuan tilapäisen puutteen takia. Siitä vähitellen kehittyttiin yhä enemmän lihansyöjiksi. Halu saada lihaa kiihotti yhä täydellisempien aseitten keksimiseen, etenkin jousen ja nuolen, jollaisilla sai riistaa pitemmänkin matkan päästä. Riistan hankinta taas vuorostaan pakotti liikkumaan laajemmilla aloilla, — joskus vesien yli, joita poikki ja pitkin ensin kahdettiin jollakin puurungolla, mikä sattui tielle tulemaan, ensin virtaa myöten kulkien minne sattui, sitten opittiin käsillä tahi puulla ohjaamaan, mutta sitten huomattiin, että esim. ontto puu kannattaa paremmin kuin täytenäinen ja että litteä puu paremmin kelpaa airoksi kuin pyöreä keppi. Ruvettiin sellaisia hakkaamaan ja kun ei aina satuttu sellaisia valmiina löytämään, niin koetettiin valmistaa niitä hakkaamalla ja hankaamalla. Siten kehittyi lauttojen, puukanoottien ja myöhemmin puunkoreista ja nahasta tehtyjen veneitten käyttö.

Kun ruvettiin kulkemaan laajemmalla alueella jouduttiin enemmän alttiiksi ilmojen vaihtelulle, kylmyydelle, sateelle jne. Opittiin valmistamaan vaatteita, ensin valmistamattomista eläinten nahoista, sitten niitä yritettiin tehdä pehmeäksi, nahoista hangatuista karvoista havaittiin syntyvän huovantapaista, kun niitä sotkettiin yhteen ja sitten levitettiin levyiksi. Siitäkin ruvettiin valmistamaan vaatteita.

Kun siirryttiin kasvissyöjästä osittaiseksi lihansyöjäksi ja sen vuoksi siirryttiin maan päällä enemmän liikkumaan puissa, ei enää ollut puitten lehvän antamaa suojaa. Etsittiin koloja ja luolia asunnoiksi ja kun ei niitä aina löydetty, ajettiin puuta tahi kiviä kasaan tahi kaivettiin kuoppa

pehmeään maahan, jonne mentiin puhoja ilmoja ja vaarallisia eläimiä pakoon. Siten vähitellen syntyi asuntojen käyttäminen ja rakentaminen.

Tulen käytäntöön otto teki mahdolliseksi kalojen nauttimisen, ja se vuorostaan laajensi ihmisten asuntoaluetta meren rannikoita pitkin, kauvas trooppillisista seuduista. Parempien aseitten käytäntöön otto myös teki mahdolliseksi laajemmalle alueelle hajaantumisen ja pakottikin siihen, sillä riista pian loppui samoilta paikoilta. Jokainen tällainen siirtyminen toi ihmiset uusiin oloihin, joissa jouduttiin tekemään uusia havaintoja ja eri tavalla tyydyttämään tarpeita. Esim. mitä pohjoisempaan siirryttiin, sitä kylmemmäksi kävi ilma, sitä enemmän kehittyi vaatteitten ja asuntojen valmistus. Ne ihmiset, jotka joutuivat aivan meren rannoille, eivät saaneet muuta ravintoa kuin minäkä meri antoi, kehittivät itselleen yhä parempia alueita ja monipuolisempia pyydyksiä, kuten verkkoja, koukkuja ym. Sellaiset ihmiset, jotka joutuivat seuduille, missä kasvoi ruuaksi kelpaavia juurikkaita tahi viljaa, oppivat niitä käyttämään ja huomattuaan, että siementen putoaminen maahan luo uusia sellaisia kasveja, rupeivat tarkotusperäisesti niitä ripottelemaan sinne. Havaittuaan, että pehmeässä maassa siemen itää paremmin kuin kovassa, yritettiin maata möyhiä puutikuilla tahi jollakin muulla asella. Siten kehittyi vähitellen maanviljelystäkin, ja metsästyskämpälle jäädään asumaan ainakin niin kauvan kunnes sato kypsyy. Siitä on enää vain lyhyt askel vakituisten asuinpaikkojen kehittymiseen.

Tällä asteella jo kehittyi taiteellisiakin taipumuksia, — kyky maalata esineitä koreanvärisiksi, työkaluvarsiin koristaminen piirroksilla ja leikkauksilla, kuvien piirtäminen kallioidhin jne.

Raukalinakausi. Tämä kausi alkaa siitä kuin maanviljelys vakiintuu yleiseksi tavaksi. Tämän kauden aikana keksitään saviastoitteen käyttö, sekin kehittyen hyvin luonnollisella tavalla, esim. havaitaan, että vesi pysyy saviastiassa maan syvennyksessä, lapset leikkien muovailevat savea astioiksi, niiden kelpaavuus veden säilyttämistä ym. varten otetaan huomioon, joku joukosta, joka jostain syystä on herkkusuisempi kuin muut, panee paistettavan kalan saviastian päälle sitä paistaessaan, siitä huomataan, et-

tä savi palamisesta kivetty, ruvetaan sitä varta vasten polttamaan, joku joukosta kehittyi erikoisen taitavaksi polttajaksi ja joutessaan keksii yhä uusia astiamuotoja, kulloinkin ilmevään tarpeen mukaan. Pian huomataan, että maassa on punaista metallia, kuparia, joka helposti mukautuu astioiksi ja työkaluiksi. Samoin löydetään tinaa. Huomataan, että tina sulaa, jos se pannaan tuleen ja kuparikin sulaa kovemmassa kuumuudessa, mutta kun ne sulautuvat yhteen tulee siitä hyvin kova metalliseos, pronssi, joka kestää paremmin aseihin ja astioihin käytettynä. Tällä kehityksasteella myös havaitaan, että joitakin eläimiä voi kesyttää ja pitää niitä aina saatavana ravintoa varten. Siten kehittyi eläinten hoito. Maanviljelyskin kehittyi suuresti metallin käytäntöön otettua, jonka avulla paremmin voi kyntää maata, — asutus sen vuoksi tulee vakituisemmaksi, — ruvetaan rakentamaan pysyväisempiä asuntoja, ensin turpeesta ja kivistä, sitten kun opitaan puita kaatamaan ja sahaamaan sekä vuolemaan, ruvetaan rakentamaan asuntoja tukeista. Joutuessaan kuljettamaan raskaita kuormia ehkä alvan sattumalta opitaan, että kun panee kuorman pyöriä viertämään päälle, niin se on helpompi kulettaa. — siitä opitaan valmistamaan pyörillä liikkuvia kärryjä.

Kaiken tämän ohella, yhä uusien tarpeitten syntyessä, yhä vilkkaamman yhteiselämän kehittyessä, kehittyi kieli. Siihen tulee enemmän nimiä ja sanoja. Myös syntyy tarvetta jättämään tietoja, vaikka ei ole tilaisuutta suullisesti niitä jättää. Piirretään kaikenlaisia sovittuja merkkejä, josta viihitellen kehittyi kuvakirjotusta ja se vuorostaan kehittyi kirjainkirjotukseksi. Tämän keksinnön kautta astuu ihmiskunta uuteen kauden, n. k. sivistyskauteen. Se tekee mahdolliseksi tietojen ja kokemusten tarkemman säilymisen sukupolvesta sukupolveen ja siten tekee yhteiskunnallisen edistuksen helpommaksi ja nopeammin eteenpäin kulkeväksi.

Yhteiskuntamuotojen kehitys.

Alkuperäisen kommunismin (yhteisö-elämä). Ihmiskunnan varhaisimpien vaiheitten yhteiskuntaolojen oleellisinpana ilmiönä oli laumasaollisuus ja vihamielisyys vieraita kansoja kohtaan. Luokkaeroavaisuuksia ja omistusoi-

keutta ei ole vielä olemassa. Niin kauan kuin multa tarpeita ei ole kuin ravintocarve, ei kukaan voi kasata itselleen varastoon, sillä ruoka silloin pilaantuisi. Elettään kädestä suuhun ja jokaisen pitää saada syödäkseen. Väkevampi tosin saattaa riistää ravinnon heikommalta, mutta hän ei voi aina eittää laiskana ja pakottaa toisia kulettamaan hänelle ravintoa, sillä suurempi ruumiillinen ylivoima perustuu juuri siihen ruumiinharjoitteluun, jota saa pyydystäänsä ravintoa. Kun ravinnon hankinta, etenkin silloin kun ruvettiin pyydystämään eläimiä, riippui yhteistofinnasta, oli saallin omistuskun yhteistä. Vieraita laumoja vihattiin, sillä ne kilpailivat ravinnon hankinnasta. Kun sitä paitsi otamme huomioon, että omistusoikeus ei merkitse ainoastaan jonkun omaisuuden omistamista, vaan kykyä estää toisia pääsemästä siihen omaisuuteen käsiksi, niin ymmärrämme, ettei tämänkään vuoksi voinut mitään omistusoikeutta näissä oloissa olla, kun kuljettiin puusta puuhun ja metsästyspaikasta toiseen, eikä ollut mitään kelnoa raahata mukanaan muuta omaisuutta kuin välttämättömimmät välineet. Omistusoikeus kehittyi vasta myöhemmällä asteella, kun hyödykkeitä on jo sellaisia, joita voi perä toisilta ja joita voi säilyttää vastaisen varalle ja asuminenkin on siksi vakituista, että on paikkoja, missä omaisuutta voi säilyttää ja tämän ohella yhteiskuntaolot kehittyneet sellaisiksi, että ne tekevät omistaville mahdolliseksi suojella omaisuuttaan multa.

Perhe-elämän kehitys. Ihmiskunnan varhaisimmilla asteilla näyttää lauman keskuudessa vallinneen määrittelemätön seka-avio, — naaraat ja urokset sekaantuivat toisiinsa ilman mitään perherajotusta ja lapset, päästyään omille jaloilleen, sekaantuivat laumaan, erikoisesti olematta kiintyneitä edes äitinsäköön. Tämä seka-avion muoto joutui myöhemmillä asteilla ja ihmisten asunto-olojen vakiinnuttua, erinäisten rajotusten alaiseksi. Ensinnä näyttää syntyneen rajotuksia nuorimman ja vanhimman sukupolven välisessä sukupuolisuusrustelussa, sitten saman äidin jälkeläisten välinen sukupuolilyhteys tuli tarvottomaksi, sitten saman suvun jäsenten keskinäiset avioliitot hävisivät. (Tämänaikaisella "suulla" tarkotetaan samasta kantäädistä sukupuolisten jälkeläisten kautta syntyneitä jäl-

keläisiä.) Ymmärrettävää on, että tähän aikaan ei voitu pitää lukua miespuolisten henkilöitten jälkeläisistä, sillä elintavat olivat sellaiset, että ei kukaan voinut varmasti tietää, mikä mies oli minikäkin lapsen isä, se vaan varmasti tiedettiin, kuka oli minkäkin lapsen äiti.

Minkälaisista syistä aiheutuivat rajattoman seka-avion rajoittamiset, ei varmasti tunneta, mutta luultavasti johtui se tehdyistä havainnoista, että suuresti eri-ikäisten henkilöitten jälkeläiset ovat heikkoja ja että hyvin läheisten sukulaisten keskinäinen avio myös tuottaa heikkoa sukua ja ruvetiin tämän vuoksi sellaisia luttoja välttämään. Näissä oloissa myös joltisellekin asteelle kehittynyt uskonto, — jonka kehityksestä puhutaan eri luennossa. — tavallisesti teki uskonnollisia käskyjä hyödyllisiksi havaituista kokemuksista, siten juurruttaen tavat yhä lujemmiksi.

Näitten rajoitusten käytäntöön tultua huomaamme, että syntyy erinäisiä avio- ja perhemuotoja. Aikaisempia sellaisia on ryhmä-avio, s. o. useat saman heimon naiset yhteisesti menevät naimisiin usean miehen kanssa, jotka kuuluvat toiseen sukuun. Tämä aviomuoto esiintyy samoin aikoihin kuin kehittyä kykyä rakentaa erikoisia asuinrakennuksia. Ei enää asuta yhdessä laumassa, mutta ei myöskään heti siirrytä myöhemmin kehittyvään yksiviomuotoon. Täten lauma jakaantuu erillään asuviksi perheiksi, joilla kullakin on määrätty määrä taloustarpeita. Niitä peritään saman perheen keskuudessa ja syntyy siten perustus omistusoikeudelle.

Tälläkin asteella isyys on hyvin epämääräinen asia ja sukulaisuus tunnetaan vain äitiyden perusteella. Isän ja lapsen suhdetta ja siihen perustuvaa omistusoikeutta ei tunnusteta. Kun mies kuolee, niin hänen persoonallinen omaisuutensa (aseet ja koriste-esineet) siirtyy hänen veljilleen tai hänen sisarensa pojille; taloustavarat perivät naisen sisaret tai tyttäret. Mutta sikälä kun tällä asteella on kysymys omistusoikeudesta, kuuluu näitten esineitten käyttö enemmän koko taloukskunnalle tai suvulle kuin määrätyle yksilölle.

Ryhmä-aviosta vähitellen kehittyä perustus-avio, s. o. yhden miehen ja yhden naisen joksikin ajaksi yhdessä eläminen, joka on rikottavissa molemman tahdosta ja joka ei edellytä ehdotonta uskollisuutta, etenkin

miehen taholta. Tällaiseen aviomuotoon siirtymisen luultavasti aiheuttivat yhä enenevän omaisuusmäärän omistamisesta ja käytöstä johtuneet ristiriidat suurilukuisen avioryhmän keskuudessa, avioryhmän jäsenten muut riidan mahdollisuudet, mahdollisuus antaa lapsille parempi hoito pari-avioissa ym. Tätä aviomuotoa, jonka kestäessä edelleen lasketaan sukulaisuus vain äitiyden perusteella, kestää kauvan raakalaiskauden myöhempiin aikoihin.

Omaisouden ja luokkien kehitys. Ensimmäinen työnjako ihmisten kesken ilmenee metsästyksellä ja kalastuskautella. Miehet menevät kalastamaan tai metsästäämään ja naiset valmistavat ruokaa, hoitavat lapsia, vartioivat leiripaikkaa. Naisen elämä tällä asteella on enemmän yhteisö-elämää, miehen sen sijaan enemmän yksilöllistä, joka tekee naisen kehittyneemmäksi. Tämän ajan omaisuuden huomatuin muoto on taloustavarat, jotka ovat naisen käsissä. Seuraus riittä on, että naiset eivät ole miesten alamaisia vaan pikemmin päinvastoin, — ainakin heillä oli samanlainen vaikutus heimon asioissa.

Raakalaiskauden keskivaiheilla tapahtunut kotieläinten käytäntöön otto edustaa uutta ja sangen tärkeätä omaisuusmuotoa. Karja on miesten käsissä, jotka hoitavat ja vartioivat sitä. Miehestä tulee nyt taloukskunnan pää, sillä hän nyt tulee toimeen paremmin ilman vaimoa kuin vaimo ilman häntä. Maanviljelykseen siirtyminen, jossa miesten omistamien ja hallitsemien esineitten määrää verrattuna naisen omistamaan määrään yhä kasvaa, kehittää tätä suhdetta vielä kauvemmas miehelle edulliseen suuntaan.

Tällä asteella paritusavio muuttuu yksivaioksi (tai poikkeustapauksissa monivaioksi — s. o. yksi mies ja useita vaimoja). Tässä aviomuodossa nainen sidotaan elinikäiseen ja yksinomaiseen uskollisuuteen yhtä miestä kohtaan. (Huomaa, että vasta aivan viime aikoina on yhteiskunnallinen moraali alkanut asettaa saman uskollisuusvelvollisuuden miehellekin.)

Tällä asteella myös muuttuu sukulaisuus- ja perintöjärjestys. Tästä lähtien lapset kuuluvat miehen sukuun eikä äidin; miespuolisista esi-isistä polveutuminen muodostuu heimosuhteitten perusteeksi. Naiset yleensä menettävät oikeuden omistaa ja jättää perinnöksi omaisuutta.

Sodat, jotka tähän saakka ovat olleet ainoastaan taisteluja samoista metsästyksistä, — ja "voitto" oli riittävä kun saatiin kilpailija karkotetuksi pois vissiltä seudulta, — muodostuvat nyt rikastumisen välineeksi. Hyökkäätään toistensa kimppuun ryöstäköön karjaa. Tämä tuo mukanaan suuria epätasaisuuksia sen heimon jäsenten omalsuoksissa. Vallotettu karja kuuluu niille "urhoille", jotka voittivat sen taistelussa, eikä koko heimolle.

Luokkaeroavaisuudet kehittyvät nyt kahdella eri tavalla: 1. Sodassa otettuja vankeja ei enää tapeta, vaan tuodaan elävinä kotiin ja pakotetaan hoitamaan karjaa ym., s. o. heistä tulee orjia; — 2. Kun sotaiset heimot lyövätkin jonkun toisen, jo vakituisesti samalla paikalla asuvan heimon, niin lyötyä kansaa ei hävitetä maan päältä, vaan voittaja yksinkertaisesti riisuu aseet voitteilulta ja antaa heidän jäädä entisille asuinpaikoilleen sillä ehdolla, että ne tästä lähtien luovuttavat voittajalle vissin osan tulostaan, — helistä tehdään maaorjia.

Luokkaherruuden historiallinen tehtävä. Otettakoon huomioon, että orjuutta ja maaorjuutta sekä erotiuksia rikkaalteen ja köyhien välillä ei voinut syntyä, ennenkuin ihmiskunta kehittyi metsästyksen ja kalastuskaudesta karjanhoitoa ja maanviljelystä harjottavaksi. Sillä asteella luokkaherruuden synty edusti yhteiskunnallista edistystä. Se teki mahdolliseksi erään heimon osan vapautumista raskaimmista tehtävistä, avaten sille siten tilaisuuden tekemään enemmän huomioita, ajattelemaan edistyksellisiä toimintatapoja, säilyttämään kokemuksia ja taitoja, järjestämään yhteiskunnallista toimintaa, keräämään varustuksia vastaisuuden varalle, säilyttämään sisäistä rauhaa, edistämään sivistystä. Tämän kautta luokkayhteiskunniksi kehittyneet yhteiskunnat kehittyivät nopeammin kuin aikaisemmille astelle jääneet ja pysyivät puuremmin pystyssä taistelussa olemassaolon puolesta.

Kertauskysymyksiä.

Minkätähden metsäläisihmiset elävät laumoissa? Millä tavalla kehittyi heidän keskuudessaan vakituisten aseitten käyttö? Millaiset olivat ihmisten ensimmäiset aseet? Miten he keksivät veneen? Miten keksivät tulen? Miten luulet, että oppivat käyttämään esim. patoja, lusikoita, koreja ym.? Miten luulet, että oppivat valmistamaan jousia ja nuolia? Koeta ajatella itsekseen miten he elivät, pitäen mielessäsi, mitä elintavat aina kehittäivät uusia tarpeita ja taitoja niitä tyydyttämään.

Miten ihmiset oppivat viljelemään kasveja? Minkätähden kupari ja tina olivat ensimmäisiä metalleja, joita ihmiset oppivat käyttämään? Minkätähden asunnot tulivat paremmiksi ja monipuolisemmiksi sen jälkeen kun ihmiset rupesivat harjottamaan maanviljelystä? Kuinka keksittiin rattaitten käyttö? Kuinka kehittyi kirjoitustaito?

Minkätähden metsäläiskautena ei ole luokkaeroavaisuuksia? Minkätähden vakituinen perhe-elämä kehittyi vasta sitten kun yhteiskunnallinen kehitys oli luonut enemmän taitoja tyydyttävän elämän tarpeita? Minkätähden naiset metsäläisyhteiskuntien aikana olivat suhteellisesti vaikutusvaltaisemmassa asemassa kuin myöhemmin? Minkätähden perimisoikeus laskettiin näinä aikoina ainoastaan naispuolista linjaa myöten? Minkätähden aviomuodot muuttuivat sekaviosta toisellaisiksi?

Millä tavalla syntyy heimojen keskuudessa erikoisten ammattien harjottajia, kuten asesepiä, astloitten tekijöitä jne.? Kuinka syntyy luokkaeroavaisuuksia ja mikä on niiden perusteena? Oliko luokkaherruuden synnystä etua vai vahinkoa vastaiselle kehitykselle?

Luettava kirjallisuus: Ennen Aatamia, kirj. Jack London; Perheen, valtion ja yksityisomaisuuden alkuperä, kirj. P. Engels; Nainen ja Sosialismi, kirj. Aug. Bebel; Siveysoppi, kirj. Karl Kautsky.

LÄKSY III.

Sivistyselämän synty ja kehitys.

Kun ihmiskunta kehittyi sille asteelle, että se oppi kesityttämään eläimiä ja hoitamaan niitä enkelinonaan, kehittyi maan päällä pääasiassa kak-

si yhteiskuntatyyppiä, riippuen ihmisten asuttaman maan laadusta.

Auvikko-yhteiskuntia. Jotkut ihmisryhmät joutuivat asumaan laajoilla, puuttomilla ruoho-auvikoilla. Maan laatu edisti suurten karjalaumojen pi-

tämistä. Eläminen oli verrattain helpoaa, ravinto runsasta, ilman suurempia henkisiä tai ruumiillisia ponnistuksia. Tämän vuoksi tällaiset heimot eivät erikoisesti joutuneet kehittämään itselleen uusia tarpeita ja niiden elintavat saattoivat pysyä jotenkin muuttumattomina tuhansien vuosien läpi. Elättääkseen suuria karjalaumojaan, täytyi niiden usein liikkua paikasta paikkaan, hakien uusia laitumia. Niiden asuinpaikat näin ollen eivät olleet vakinaisia ja tämä seikka myöskin ehkäisi rikkaamman yhteiskuntaelämän kehitystä. Vaeltaessaan paikasta paikkaan tällaiset heimot joskus joutuivat yhteentörmäykseen toistensa kanssa ja joskus niitä ajelteli korkeammalla sivistyskannalla olevien kansojen tielle, joita ne halveksivat näitten outojen tapojen vuoksi. Syntyi useasti aseellisia yhteenottoja sekä paimentolaisheimojen kesellä että niiden ja sivistyneempien kansojen välillä. Paimentolaisheimot tavallisesti olivat hyvin suurilukuisia ja reipas ulkoilmaelämä sekä alituiset retkeilyt ja taistelut tekivät ne sodissa voimakkaiksi vastustajiksi. Niinpä niille usein onnistui retkillään vallottaa korkeammalla kannalla olevia yhteiskuntia.

Sotaretkillä otettiin jonkun verran vankeja, joten paimentolaisheimojenkin keskuudessa tapaamme orjia. Kun ei tarvittu orjatyötä vakituisten asuinpaikkojen aiheuttamassa maanviljelyksessä ja muissa rikastumista ja riyhtäntää edistävässä suurissa töissä, kohdeltiin orjia kuitenkin verrattain hyvin; ne olivat jotenkin samalla tasolla kuin heimon muutkin jäsenet.

Naisen yhteiskunnallinen asema tällä asteella on verrattain alhainen, — heimon elättäminen kun etupäässä riippui miesten toiminnasta. Nainen oli täydellisesti miehensä, tahi isänsä tahi jonkun muun lähimmän sukulaisen täydellisen vallanalainen. Moniavioisuus (yksi mies ja useita vaimoja) on tällä asteella aivan tavallinen. Usein näemme, että sodassa otetut naisvangit joutuvat miesten jalkaväimeiksi, varsinaista aviovalmojen määrää lisäten.

Karjalaumat kuuluvat enimmäkseen koko sukunnalle eikä kellekään yksityiselle henkilölle, tämä johtuen siitä, että niiden paimentaminen edellytti kollektiivista (yhteistoiminnallista) työtä.

Tällaisia yhteiskuntia olivat esim. Vanhan Testamentin ensimmäisen Moo-

seksen kirjan 38 ensimmäisessä luvussa mainitut. Hyvin useat muutkin heimot, kuten esim. suomalaiset, ovat ammoisina aikoina viettäneet mainittuista paimentolaiselämää, aikojen kuluessa joutuen mulle maille ja valloteltuaan korkeammalla kehityskannalla olevia maita, omaksuen kehittyneempiä elämisen tapoja. N. s. kansainvaelluksien aikana, Rooman valtakunnan viimeisinä vaiheina, lakkaamaton virta tällaisia paimentolaisheimoja, niiden mukana luultavasti myös suomalaiset, tulvi Aasiasta Europaan, esittäen sangen tärkeitä osaa keskiajan historian kansojen kohtalojen muovailemisessa. M. m. hunnit, gootalaiset y. m. olivat tällaisia kansoja. Myöhemminkin näemme samanlaisia ilmiöitä, kuten esim. 600-luvulla, jolloin arabit ja turkkilaiset perustivat maailmanvallan. 1000-luvun ensimmäisinä vuosisatoina, jolloin tatarilaiset vallottivat suuren osan Venäjää, ja mandshulaiset vallottivat Kiinan. Meidän aikamme tällaisia kansoja on vielä Arabiassa (beduineja), kaakkois-Venäjällä (kirgiseja, kalmukkeja y. m.) ja Pohjois-Afrikassa (beduineja).

Paimentolaisheimojen keskuudessa hallitsi neuvosto, joka oli kokoonpannut kunkin suvun päähenkilöistä, joiden valta oli perinnöllinen, — perinnöllisyys, kuten muistettane, nyt perustuu mieslinjalle. Helmolla on yksi yleinen johtaja, jonka valta on huomattavan suuri, kuitenkin ainoastaan sotaretkien aikana. Tämän aseman saavuttaminen perustuu sodissa osoitettuun taikoon ja urhoollisuuteen ja rauhan aikana osoitettuun taikoon riittävyyksien sovittajana. Johtajan valta, etenkin rauhan aikana, on rajoitettu ja hallintonsa sovinnollista, johdettua siitä, että johtajaa vastaan syntävä tyytymättömyys helposti johtaa heimon hajaantumiseen tyytymättömien eri joukoksii eroamisen kautta, sillä laajoilla aroilla on helppo päästä sortoa pakoon.

Kun paimentolaisheimo valloituksen kautta asettuu vakituisemmin hallitsevaksi luokaksi valloitetulle alueelle ja saa allensa lukuisia orjia ja palvelijoita, kehittyä johtajista perinnöllinen hallitsijasuku, joka hallitsee itsevaltaisesti.

Jokilaaksoissa asuvien ihmisten keskuudessa kehittyi toisellaisia yhteiskuntamuotoja. Viljavelji maaperä nopeasti kehitti maanviljelystaitoa, joka taas puolestaan teki mahdoli-

seksi ja välttämättömäksi vakituisen ja tiheimmän asutuksen. Kaikellaiset muutkin taidot kehittyivät nopeammin, kun ahdas asutus pakotti keksimään yhä tarkotusperäisempää elämisen keinoja. Tällaisilla seuduilla asuvat kansat myös ovat vähemmän sotaisia, kun maanviljelys estää miehläkin lähtemästä pitkille retkille ja synnyttää halua suojeilla viljelyksiä vihollisen hyökkäyksiltä.

Kun vähemmän tarmoa näin ollen kulutetaan sotaisiin tarkoituksiin, kääntyy se enemmän rauhan askareisiin ja tuottaa runsaampia tuloksia. Ravintoa on runsaasti, jonka vuoksi osa asukkaista helpommin voi antautua harjoittamaan erikoisammatteja. Se tekee mahdolliseksi tieteellisetkin harrastukset, joiden perusteena on taloudellisten tarpeitten tyydyttäminen. Tarve kastella ja kuivata maata sekä viljelystilojen rajottaminen ja mittaaminen kehittää insinööritaitoja. Rakennukset tehdään kestävämmiksi, joten rakennustaito nopeasti kehittyy. Sotia kaikesta rauhanhalusta huolimatta joudutaan käymään kuitenkin sen verran, että tulee otetuksi sota- vankeja. Näitä käytetään orjina, ja kun on mahdollisuutta rikastua niiden työstä, kun voidaan säilyttää suuriakin varastoja ja rakentaa kalliita rakennuksia ja muistomerkkejä, niin orjuus muodostuu riistävämmäksi ja julmemmaksi. Monipuolisesti kehittynyt yhteiskunnall. elämä ja suurien, yhteisvoimin suoritettavien tehtävien olemassaolo synnyttää kehittyneen järjestyksen tarvetta, joten tällaiset yhteiskunnat yleensä kehittyivät itsevaltaisesti hallituiksi valtioiksi. Yksityisomaisuus muodostui tärkeäksi tekijäksi, kun saatettiin säilyttää aarteita varastoissa ja oltiin tilaisuudessa työtä riistämällä lisäämään aarteita. Johdettavista heimon jäsenistä kehittynyt hallitsija lähimpine neuvonantajineen ja suosikkeineen muodostuu hallitsevaksi luokaksi, joka suojelee omistusta riisto-oikeutta perustaan valtansa seisoviin sotajoukkoihin ja kansan keskuuteen juurtuneeseen taikauskoiseen kunnioitukseen jumalallista "esivaltaa kohtaan".

Tällaiset yhteiskunnat ovat inhimillisen sivistyselämän kehoja. Niissä aikaisemmin kehittyi nykyisen sivistyselämän perusteita. Esimerkkejä tällaisista yhteiskunnista ovat Egypti, Assyria, Babylonian, sekä hindulaiset ja kiinalaiset valtiot.

Itämaiset sivistysvaltiot. Kaikissa

edellämainituissa paikoissa kehittyi samantapaisia yhteiskuntamuotoja. Hallitusmuoto oli yksivaltais monarkia (yksinvalta), jota kannatti sotilaspäälliköistä ja papeista kokoonpantu yläluokka. Pappesus kehittyi metsäläisäikäisestä jumalanpalveluksesta, jonka aikaisemmin suorittivat heimon vanhimmat, mutta joka vähitellen kehittyi varsinaiseksi taitoa vaativaksi ammatiksi, sitä mukaa kuin uskontomenot tulivat monipuolisemmiksi. Papit muodostivat myös oppineitten luokan. Heidän asemansa, — vapaus ruumillisesta työstä — ja heidän tehtävänsä — jumaliksi otaksuttujen luononvoimien tutkiminen ja palveleminen — antoi heille tilaisuuden harjoittaa tutkimuksia ja opintoja, joiden saavuttaminen samalla lisäsi heidän arvoaan ja kunnioitustaan. He myös olivat itseoikeutettuja kansan henkisiä neuvonantajia, heidän luokseen tultiin taudeista ja muista onnettomukeista apua ja neuvoja pyytämään. Joten he kehittivät itsessään kaikellaisia taitoja, kuten tähtitieteen, — joka vuorostaan kehitti matemaattikan tietoja, — lääketieteen, fyysiikan y m. tieteitä.

Täten kehittynyt yläluokka asetti raskaita taakkoja hallitsemiensa kannettaviksi. Veroja piti maksaa joko työn tahi luonnontuotteitten muodossa; rakennutettiin orjilla suunnattomia rakennuksia, (Egyptin pyramiidit, Indian temppelit, Babylonian palatsit, Kiinan muuri) ja ankarasti rangaistiin pienemmästäkin kapinayrityksestä.

Mutta vaikka hallitusmuoto tässä suhteessa oli erittäin yksinvaltais, niin hallitsijat eivät paljon sekaantuneet ihmisten jokapäiväiseen elämään, jättäen useimmat hallintotehtävät eri kylläkkien hoitettaviksi.

Tällaisissa yhteiskunnissa syntyi suuria kaupunkoja hallitsijoiden palatsien ympärille. Niissä työskenteli suuri joukko orjia erinäisissä ammateissa. Vihdoin, kun orjatyöllä saatiin syntymään enemmän tavaroita, kuin mitä omassa maassa tarvittiin, ja kun samalla yläluokan ylellisyys vaati muullaisiakin hyödykkeitä kuin mitä omassa maassa oli saatavana syntyi lauppaa ja erikoinen luokka, joka kaupaa harjoitti, ja josta alempana erikoisesti mainitaan.

Kun tällaiset yhteiskunnat kehittyivät vassille asteelle pysähtyi niiden kehitys vuosisatojen ja vuosituhansien ajoiksi. Itsevaltais yläluokka sai kaiken, mitä sen sydän halasi, eikä sillä

ollut mitään kiihotinta keksiä uusia elintapoja. Kansanjoukkojen keskuudessa ankarasti tukahutettiin kaikkia edistyspyrkimyksiä, joissa nähtiin vaaraa hallitsijaville ja kauppiasluokkaa oli vielä liian helkko pystytäkseen muuttamaan yhteiskuntajärjestystä omaksi edukseen. Tämänkalaiset yhteiskunnat kyllä usein joutuivat toisten kansojen hyökkäyksien ja valloituksienkin alaiseksi, mutta vaikka hallitsijoiitten persoonat muuttuivatkin, niin uudet hallitsijat, — sellaisetkin, jotka tulivat paimentolaiskansojen keskuudesta — omaksuivat entisten elintavat puskematta kehitystä kauemmas.

Muinaisaikojen kauppa. Jo metsäläisasteella tapahtuu esineitten ja hyödykkeitten vaihtamista eri yksilöitten ja heimojen kesken. Se on kuitenkin aivan tilapäistä laatua. Mitään järjestettyä kauppaakaan ei synny ennenkuin on kehittyty sivistyselämän tasolle, jolloin vakituisesti on myytävää tahi vaihdettavia tavaroita ja tarvetta hankkimaan sellaisia tavaroita, joita itsellään ei ole. Kaupan alkuperäisin esine on kunkin maan omat tuotteet, esim. metalleja kaupataan maassa, jossa niitä on, nahkoja tuodaan pohjoismaista metalleihin vaihdettavaksi j. n. e. Paimentolaiskansat vaihtoivat villaa ja vuotia tarvitsimansa muuhin tavaroihin. Sivistyskansat vaihtoivat käsityön tuotteita raakalaiskansojen raaka-ainetta vastaan.

Kauppa siis alkujaan oli vaihtokauppa, — suoranaista tavaran vaihtamista toista tavarasta vastaan. Mutta ajanoloon se kävi epämuikavaksi, — ei aina sattunut sillä tavalla, että tavaroita kauppaava kansa tahtoi sitä, mitä toisella kansalla olisi ollut antaa tilalle ja päinvastoin. Pyrittiin keksimään yleisiä vaihtovälaineitä, jotka edustaisivat kaikkien ehdottomasti tarvitsemää tavaraa. Käytettiin karjaa yleisenä vaihtovälaineenä. Käytettiin eläinten nahkoja. (Huomattavana seikkana sopii mainita, että suomalainen sana "raha" alkuaan merkitsi oravan nahkaa). Mutta metallit vihdoin osoittautuivat sopivimmaksi vaihtovälaineeksi, etenkin kupari, hopea ja kulta. Kauan aikaa sitä käytetään vaihdossa paimon mukaan. Vasta myöhemmin, kun kauppa on pitemmälle kehittyntä ja on olemassa luja ja vakituinen valtiovalta, alettiin lyödä sitä rahaksi. Raha näet ei ole muuta kuin pala metallia,

jonka hallitus on varustanut luotettavaksi otaksamallaan leimalla, jolla todistetaan, että rahalla on määrätty paino ja arvo, niin että käyttäjä säästysiksi punnitseminen vaivoista.

Itsenäisten sivistysvaltioiden loisto-aikoinakaan yleensä ei tuotettu tavaroita nimenomaan kauppaan varten. Tavaroita tuotettiin määrättyjen henkilöitten tarpeitten tyydyttämiseksi tahi korkeintaan lähimpään ympäristöön myytäväksi. Oli kuitenkin olemassa joitakin henkilöitä, jotka välittivät kauppaan hyvin kaukana toisistaan olevien paikkojen välillä. Tällainen kaupan harjoittaminen oli hankalaa, liikenuevut huonoja ja aina tarjona vaara tuulla ryöväytyksi. Mutta jos kauppiasta seurasi hyvä onni, hänen liikevoittonsa oli huomattavan suuri. Hänen keräämänsä rikkaudet myös olivat sitä lajia, että hän kapi-noitten ja sotien aikana saattoi käteä ne tahi muuttaa ne toisellaiseksi omaisuudeksi ja käyttää niitä uusien rikkauksien hunkkimista varten. Kauppias, liikkuehseen laajoilla alueil-la, myös omasi laajempia kokemuksia ja tietoja ja hän oli enemmän mukautuva kuin hallitseva luokka. Viimemainittu pelkäsi kaikkia yhteiskunnallisia muutoksia, sillä ne aina uhkasivat sen etuoikeuksia, kauppias sensijaan toivoi niitä, sillä hän saattoi aina hyötyä uusista yhteiskuntaloista, jotka toivat mukanaan uusia ihmistarpeita. Täten kauppiasluokasta myöhemmin muodostui edistyksen lipunkantaja ja vallankumouksellisten harrastusten kannattaja.

Meren rannikoilla asuvien ihmisten keskuudessa taas vuorostaan kehittyi erilaisia yhteiskuntamuotoja. Noin parituhatta vuotta ennen ajanlaskumme alkua näemme, kuinka Väli-meren rannikoilla kehittyi, ensin sen itäisessä osassa, sittemmin Kreikan saarimailla ja sittemmin Afrikan pohjoisrannikoilla, itsenäisiä kauppaakupunkeja. Tällaisilla yhteiskunnilla on vähän viljelysmaita ja niiden täytyy tuottaa ravintonsa muualta. Hallitsevana luokkana on kauppiaita, jotka laivoillaan ja kameelikaravaaneillaan kuljettavat itämaisten sivistysvaltioiden tavaroita paikasta toiseen harjoittaen vaihtokauppaan. He ulottavat matkansa kauas Aasian ja Euroopan paimentolaiskansojen keskuuteen. Näitä yhdyskunnat syntyvät sen kautta, että itämaisten sivistysvaltioiden kauppiat pakenevat itsevaltiutta ja luokkavaltaa, joka kärkkyy heidän

rikkauksiaan. He rikastuvat, omistavat runsaan määrän orjia, jotka he ostavat, linnoittavat kaupunkiaan ja kehittävät vapaampia yhteiskuntamuotoja. Heillä on huomattava laivasto kauppansa tarpeita varten. He perustavat siirtokuntia toisille merenrannikoille, joista myöhemmin kehittyi itsenäisiä kaupunkeja. Tällaiset yhdyskunnat ovat tavallisesti tasavaltoja, mutta ainoastaan kauppiailta on sananvalta hallitusasioissa. Orjat pidetään suurissa työpaikoissa, joissa he valmistavat erinäisiä tavaroita kauppa varten. Orjuus muodostuu täten hyvin tuottavaksi ja orjia riistetään julmasti.

Laajajletoisen kauppiasluokan hallitsemina ja kaupan kiihottamina nämä yhdyskunnat muodostuvat kuitenkin enemmän sivistyneiksi kuin muut. Taiteet, tieteet ja ammattitaidot kehittyvät niissä nopeasti.

Tällaisia yhdyskuntia olivat vanhan ajan Tyros ja Sidon ja sen siirtokunnat Vähä-Aasian ja Pohjois-Afrikan rannoilla, esim. Karthago. Nämä kaupunkitasavallat muodostavat väliasteen jokilaaksojen itsevaltiaitten valtioitten ja Kreikan ja Rooman vapaampien valtioitten välillä, joista viime mainituista nykyaikainen sivistyselämä suorastaan polveutuu.

Kertauskysymyksiä.

Minkätähden aavikkoheimojen täytyi liikkua paikasta paikkaan? Mitä tällainen liikkuminen valkutti niiden yhteiskunnalliseen kehitykseen? Minkätähden niiden keskuudessa usein oli keskinäisiä yhteenottoja heimojen välillä? Minkätähden ne nopeasti lisääntyivät?

Minkätähden niiden keskuudessa orjuus oli verrattain lievää laatua?

Minkätähden naisen yhteiskunnallinen asema tällä asteella oli alhaisempi kuin metsäläisihmisten keskuudessa?

Millainen hallitusmuoto oli paimentolaisheimolla? Minkätähden yleispäällikön valta oli rajoitettu ja hallitustapansa sovinnollinen?

Minkätähden jokilaaksojen heimojen keskuudessa aikaisin kehittyi maanviljelystaitoa? Minkätähden niiden keskuudessa yleensä tapaamme enemmän ja edistyneimpiä keksintöjä? Minkätähden he saattoivat rakentaa suuria tempeleitä ja palatseja? Miksi heissä kehittyi maanmittaus- ja matemaattisia taitoja? Miksi niiden keskuudessa tiede pääsi pitkälle kehittymään? Minkätähden nämä kansat olivat vähemmän sotaisia kuin aavikkokansat? Minkätähden yhteisomaisuus juuri tällä asteella kehittyi huomattavaksi tekijäksi yhteiskuntalojen muodostamisessa?

Minkätähden papeista kehittyi oppinelten ja hallitsevien luokka? Minkätähden näitten yhteiskuntien kehitys ikäänkuin pysähtyi sen jälkeen kun saavuttivat sen asteen, että niiden hallitsijaluokka saattoi elää joultiaassa mukavuudessa? Miten kävi paimentolaiskansoille, jotka valloittivat sodassa tällaiset yhteiskunnat? Minkätähden orjuus tällä asteella on entistä kovempi?

Miten kehittyi kauppa? Minkätähden kauppiasluokka oli tietoisempi ja vapautta rakastavampi kuin muut? Miten syntyi rahan käyttö? Miten kehittyi merenkulkua ja minkätähden? Minkätähden kauppiasvaltiot muodostuivat tasavalloiksi eikä yksinvalloiksi?

Luettava kirjallisuus: Vanhan Testamentin ensimmäisen Mooseksen kirjan 38 ensimmäistä lukua. Edellisen läksyn yhteydessä mainitut kirjat.

